

Nr 269.

Av herr **Johanson, Karl Emil**, m. fl., i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m.*

Med anledning av proposition 188 angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. och i anslutning till denna vilja vi anföra följande:

Några allmänna synpunkter.

Det torde icke råda mer än en mening om önskvärdheten och behövligheten av att bostadsbeståndet på landsbygden och särskilt då för jordbruksbefolkningen förbättras och förnyas. Det måste ingå som ett led i den positiva landsbygdspolitik, varom bl. a. befolkningskommissionen talat i sitt betänkande angående flykten från landsbygden, att stödja och påskynda detta bostadsarbete, vare sig syftemålet är att sanera hälsovådliga eller skapa mer bekväma och arbetsbesparande bostäder. Både genom jordbrukarnas eget initiativ och med det allmännas stöd har under senare år mycket åtgjorts i dessa hänseenden för att åstadkomma trivsamma hem och därigenom något utjämna skillnaden i bostadsstandard mellan stad och land. I förevarande proposition har Kungl. Maj:t, i anslutning till bostadssociala utredningens förslag, framlagt förslag om ändrade bestämmelser om lån från lånefonden för lantarbetarbostäder i syfte att i högre grad än hittills stimulera jordbrukare att åstadkomma bättre lägenheter för sina gifta anställda. Vidare har Kungl. Maj:t, i anslutning till en framställning från egnahemsstyrelsen, föreslagit viss revision av reglerna för den statliga bostadsförbättringshjälpen, i avsikt att därmed i behövliga fall ge företrädesvis de mindre jordbrukarna en kraftigare hjälp än hittills vid förbättrandet och moderniserandet av deras egna bostadslägenheter. Med hänsyn till de stora behov, som härvidlag äro tillfinnandes, ligger det i sakens natur, att allt detta arbete måste ta avsevärd tid i anspråk och endast delvis kan åstadkommas med statlig hjälp. Ätminstone vad bostadsförbättringarna beträffar är det aktuella behovet av medel långt större än vad som kan täckas genom de av departementschefen begärda anslagssummorna. Kungl. Maj:t har emellertid ansett att ifrågasvarande bostadsarbeten böra i största möjliga utsträckning uppskjutas till depressionstider och har fördenskull starkt nedprutat det av egnahemsstyrelsen föreslagna beloppet. Vi skänka vår anslutning åt denna departementschefens principiella uppfattning, och även om vi skulle ha funnit ett större anslag till bostadsförbättringar i och för sig önskligt, avstå vi från att ställa något yrkande därom, så mycket hellre som frågan om byggnadskostnaderna på landsbygden först måste redas upp på ett för jordbrukarna rimligare och rättmätigare sätt; det kan nämligen icke vara ett statsintresse att

jordbrukarna med hänsyn till de höga byggnadskostnaderna och under nuvarande inkomstförhållanden i alltför hög grad animeras till skuldsättning.

Ifråga om handläggningen av ifrågavarande proposition, vilken — som ovan nämnts — b. a. innehåller förslag till ändrade grunder för bostadsförbättringsverksamheten, kan man icke undgå att konstatera, att Kungl. Maj:t icke beaktat det betänkande, som nyligen framlagts av kommittén för utredning av det mindre jordbrukets arbetsförhållanden. Det hade varit önskvärt och ändamålsenligt, att Kungl. Maj:t vid revisionen av ifrågavarande hjälpform kunnat ta hänsyn till allt det föreliggande erfarenhets- och utredningsmaterialet, däribland även de synpunkter rörande de billigaste och samtidigt rationellaste formerna för bostadsförbättringsverksamheten samt kontrollen över denna, som nämnda kommitté framfört. Vidare bör det anmärkas, att ifrågavarande proposition skulle ha kunnat avfattas på ett mera klarläggande sätt än som skett. De uttalanden, som departementschefen gör angående villkoren för lån eller bidrag ur de olika fonderna, äro ofta mycket knappa och allmänt hållna. Vad bostadsförbättringsverksamhetens tänkta nya grunder beträffar hade det varit tacknämligt, om dessa sammanfattats i ett utkast till ändrad kungörelse. Och ifråga om lantarbetarbostäderna har departementschefen i propositionen blott intagit bostadssociala utredningens utkast till kungörelse, då det i stället måst ha varit riktigare att propositionen innehållit ett utkast till kungörelse med de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna däri. När det gäller stödformer med en sådan stor rikedom av detaljbestämmelserna som de förevarande, kan riksdagen göra anspråk på att regeringsförslagen utformas så koncist, överskådligt och lättillgängligt som möjligt.

Inledningsvis måste dessutom sägas, att den statliga botadshjälpen synes tarva större enhetlighet och klarare gränsdragning mellan alla de skiftande hjälpformerna än hittills. I samband med egnahemsverksamhetens förestående omorganisation och framläggandet för riksdagen av betänkandet om det mindre jordbrukets arbetsförhållanden *torde tiden vara inne för regeringen att vidta åtgärder i syfte att rationalisera ifrågavarande hjälpformer, så att deras tillämpning underlättas för de det paktiska livets män och kvinnor, som skola ha med denna mångfald av stadganden att göra. Vi hemställa, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition understryker önskemålet härom.*

I den nu gällande kungörelsen om bostadsförbättringsverksamheten föreskrives att bidrag utlämnas bl. a. allenast under den förutsättningen att de med byggnadsföretaget avsedda bostadslägenheterna, såvitt för närvarande kan bedömas, äro behövliga för framtiden. Det får väl antagas, att detta stadgande skall kvarstå i den kungörelse, som vid bifall till gjorda ändringsförslag skall utfärdas. I fråga om lantarbetarbostadslånefonden saknas i utkastet till kungörelse varje motsvarande stadgande; även om de lånesökande jordbrukarna givetvis för så penningkrävande företag själva äro närmast till att kalkylera över bostadens behövlighet, bör det dock observeras, att lån eller bidrag även skola kunna lämnas till upprustande av gamla lantarbetarbostäder. Med hänsyn till den fortgående avfolkningen och rationaliseringen inom jordbruket synes det motiverat att understryka angelägenheten av att myndigheterna vid

behandlingen av ifrågavarande lån- och bidragsansökningar rörande samtliga här berörda bostadstyper fästa det största avseende vid det beräknliga behovet i framtiden av ifrågavarande bostäder, framförallt för att förebygga att stora kostnader med statsunderstöd nedläggas på lägenheter, som kanske mycket snart kunna befaras stå övergivna. Detta behöver givetvis ej betyda, att icke äldre hus böra med statens hjälp kunna förbättras — tvärtom torde ett sådant förbättringsarbete många gånger ekonomiskt vara mera välbetänkt än kostsamma nybyggnader — *men vi finna det angeläget att riksdagen i motiveringen för sitt beslut fastslår angelägenheten av att de statliga åtgärderna på ifrågavarande områden verka* — för att citera betänkandet angående det mindre jordbrukets arbetsförhållanden — »*befrämjande på en rationell fastighetsbildning och icke försvåra en framtida sammanslagning av alltför små brukningsdelar till bärkraftiga enheter*».

Frågan om byggnadskostnaderna på landsbygden beröres även i förevarande proposition, i det att några yttranden återgivas, i vilka nödvändigheten av att bringa ner dessa kostnader i nivå med landsbygdens och jordbrukets inkomstförhållanden inskräpes. Departementschefen nöjer sig dock med att förklara, att »det betydelsefulla spørsmålet . . . torde få prövas i annat sammanhang än det förevarande». Då vid riksdagens början motioner väckts rörande en rimligare anpassning av byggnadskostnaderna, vilja vi ej här ånyo ingå härpå. *Men vi anse det ur alla synpunkter motiverat att riksdagen vid behandlingen av föreliggande förslag måtte göra det allmänna uttalandet, att de prövande och anslagsbeviljande myndigheterna tillse att statliga lån och bidrag till bostadsarbeten ej utlämnas, med mindre garantier ges att byggnadskostnaderna hålla sig inom skäliga gränser.* Även om de summor, som skola utgå för nästa budgetår, i och för sig ej äro stora, bör det dock principiellt hävdas, att den statliga bostadshjälpen ej får tjäna som ett stöd åt vidmakthållande av en kostnadsnivå, som är alldeles för hög i förhållande till jordbrukets utkomstförhållanden och därför utgör det största hindret för sanerandet och förbättrandet av landsbygdens bostadsväsende.

Lantarbetarbostäderna.

Vad detaljbestämmelserna rörande lantarbetarbostäderna beträffar, har hittills gällt, att viss hänsyn måste tas till lånesökandenas ekonomiska förhållanden, varvid dock förutsatts, att närmare uppgifter i detta hänseende endast i undantagsfall böra infordras. De nu föreslagna nya reglerna innebära på denna punkt, att varje hänsynstagande till den sökande jordbrukarens behov av lån eller bidrag slopas. Samtidigt med att behovsprövningen helt elimineras har nu det statliga stödet vidgats, såväl ifråga om lånets procentuella andel av byggnadskostnaderna som ifråga om räntefrihet och subvention. Motivet härför är att söka dels däri, att hittills gällande låneformer lockat få lånesökande, dels däri att det sociala syftet ej hänför sig till jordägaren utan till dennes anställda. Flertalet hörda myndigheter och organisationer ha av dessa skäl godtagit behovsprövningens eliminerande, dock har socialstyrelsen och riksgäldsfullmäktige direkt avstyrkt resp. tvekat inför detta förslag. Innan någon er-

farenhet vunnits om i hur stor omfattning de nya förmånliga lånen och bidragen komma att utnyttjas av jordbrukarna, vill det förefalla oss mindre välbetänt att helt bortta behovsprövningen. Utan att uppgifter angående sökandenas ekonomiska ställning behöva infordras, synes det oss ur flera synpunkter tillrådligt att föreskriva, *att ifrågavarande statliga hjälp icke ges åt dem, beträffande vilka ett hjälpbehov uppenbarligen icke föreligger, varjämte vid konkurrens om lån och bidrag den svagare ställde jordbrukaren skall äga företräde.* En sådan föreskrift skulle ej hindra ett bostadsbyggande å bred front för ifrågavarande samhällsgrupp men vore av principiell vikt, enär socialpolitiken enligt vår uppfattning främst bör koncentreras på att hjälpa, där behov av hjälp och stöd är förhanden.

Svenska lantarbetareförbundet och Landsorganisationen ha i sina yttranden föreslagit, att hyresersättningen för med statliga medel nyuppförda eller restaurerade lantarbetarbostäder skulle normeras så, att ersättningen ej finge belöpa sig till högre belopp än den del av lönen, som bostadsförmånen representerar såsom lönebostad jämförd med den kontanta timlönen enligt kollektivavtalet. Utan att några myndigheter eller andra därav berörda organisationer fått tillfälle att yttra sig över detta tilläggsförslag, har departementschefen ansett dylika restriktiva villkor »nödvändiga som garanti för att fördelen av det statliga stödet enligt verksamhetens ändamål kommer lantarbetarna tillgodo», vadan »hänsyn härtill torde få tagas av den lånebeviljande myndighet, som kommer att handhava verksamheten». Givetvis är syftet hos den statliga subventionen till förmån för lantarbetarna icke, att densamma skall kunna utnyttjas av jordägarna till enskild fördel. Det måste principiellt väcka den största betänksamhet, om staten på angivet sätt och utan att tvingande skäl förebragts ingriper normerande på hyressättningen. Praktiskt sett kunna också de starkaste skäl anföras däremot. Värderingen av den icke subventionerade bostaden skulle på ett orätmätigt sätt bli beroende av en densamma ovidkommande prissättning. Så som Svenska lantarbetareförbundet format sitt förslag, måste detta sägas leda till icke rimliga fordringar och motverka hela denna önskliga byggnadsverksamhet. Gällande kollektivavtal inom jordbruket har en skillnad i timlön på daglönare och fast anställda av 10 öre, vilket motsvarar ungefär 240 kr. per år. Av de förmåner, som de senare äga och som skola motsvara nämnda summa, ingår förmånen av bostad med ett beräknat värde av blott något över 100 kr. Att bostaden (jämte vedbrand och potatisland) ej värderats högre har berott på att man velat gynna familjeförsörjarna framför daglönarna, som i allmänhet äro unga och ogifta arbetare. Det kan med nuvarande höga byggnadskostnader icke vara tänkbart, att staten kan *tvinga* jordbrukarna att värdera hyran i nybyggda lantarbetarbostäder till angivna summa, och i vart fall kan man svårigen föreställa sig, att jordbrukarna under sådana förhållanden skulle vilja anlita statshjälpen för byggande av nya lantarbetarbostäder. Ju mer man nedsätter och fastläser hyresvärderingen, desto mindre kommer det med andra ord att byggas. *Det synes oss därför naturligt, att frågan om normering av hyresersättningen överlämnas åt vederbörande parter att överenskomma om.*

Rörande lantarbetarbostäderna skola enligt regeringsförslaget bidrag till särskilda förut nämnda byggnadsföretag (vatten- och avloppsledning etc.) blott kunna utgå i samband med beviljande av lån. Oavsett hur frågan om behovsprövning avgöres synes det oss icke behöva råda ett ovillkorligt sammanhang mellan lånet och bidraget. Fall kunna väl tänkas, då en jordbrukare blott önskar bidraget men anser sig kunna umbära lånet. Då med långivningen är förenad en icke oväsentlig subvention i form av tio års räntefrihet, kan det icke vara ett statsfinansiellt intresse att göra bidraget ovillkorligt beroende av lån. Däremot är det ett allmänt socialt intresse att lantarbetarbostäderna bli så bekväma och arbetsbesparande som möjligt, synnerligast som det härvid ofta är fråga om husmödrar med stor familj och kanske arbete utanför hemmet som mjölkerskor el. dyl. *Vi föreslå därför, att bidrag i de fall, där så befinnes lämpligt och motiverat, skola till nybyggnad eller mera väsentlig ombyggnad av lantarbetarbostäder kunna utlämnas även utan samband med lånegivning och därigenom få formen av ett slags premiesystem med syfte att höja lantarbetarbostädernas standard.*

Vad lantarbetarbostadsbidragen vidare beträffar, innebär regeringsförslaget, att högst 300 kr. kunna utbetalas, därest i lägenhet om två rum och kök såväl vatten- och avloppsledning som värmeledning indragas, och högst 600 kr., därest lägenhet därutöver förses med ytterligare ett rum. Då redan indragandet av endera vatten- och avloppsledning eller värmeledning måste betecknas som ett önskvärt bostadstekniskt framsteg och då man väl kan tänka sig fall, då t. ex. installerandet av vatten och avlopp kan stöta på stora tekniska svårigheter, *vilja vi förorda, att 300-kronors-bidraget, i enlighet med egnahemsstyrelsens förslag, uppdelas i två bidrag, därav 100 kr. på vatten- och avloppsledning och 200 kr. för värmeledning.* Att utbetala en särskild premie vid byggandet av lägenheter om tre rum och kök synes oss diskutabelt, så länge den allmänna bostadsstandarden på landsbygden ej är högre än f. n. är fallet. Enligt departementschefen skola emellertid bidrag blott i undantagsfall utlämnas till tre-rumslägenheter. *Vi föreslå därjämte det tillägget i direktiven, att en tre-rumslägenhets golvyta måste vara proportionellt större än en normal två-rumslägenhets, så att icke uppförandet av lägenheter med opraktiskt och ohygieniskt små rum premieras.*

Bostadsförbättringsverksamheten.

Vad bostadsförbättringsanslagen beträffar, vilja vi — härvid hänvisande till vad kommittén för utredning av det mindre jordbrukets arbetsförhållanden framfört i sitt nyligen avgivna betänkande — endast fästa uppmärksamheten på oklarheten i stadgandena i vad avser spörsmålet huruvida egnahemslåntagare äro berättigade till lån och bidrag ur dessa anslag. Enligt gällande kungörelse skola bostadsförbättringsbidrag ej beviljas för byggnadsföretag, för vilket av allmänna medel beviljats bidrag eller annat lån än nybyggnadslån. *Det synes oss nödigt att klargöra, huruvida villkoren för erhållande av bostadsförbättringsbidrag resp. nybyggnadslån berättiga till ett dylikt stöd, främst då*

för anordnandet av vatten-, avlopps- och värmeledningar. Skulle så befinnas icke vara fallet, bör fastställas, att sådana lån och bidrag även må kunna utgå till lägenheter, åt vilka egnahemslån utlämnats.

Bostadsinspektionen på landsbygden.

Departementschefen redogör i propositionen, sid. 30—34, för planerna att anordna en ingående representativ undersökning av bostadsbeståndet på landsbygden. Enligt dessa planer skola undersökningarna utföras av »speciellt sakkunniga» läkare, vilka före undersökningarnas början torde böra samlas till en av statens institut för folkhälsan anordnad kortare kurs för att bl. a. åstadkomma ett i möjligaste mån enhetligt undersökningsförfarande. Bearbetningen av materialet från de län, som skola utväljas, föreslås ske genom institutet för folkhälsan. Departementschefen yttrar, att institutet »bör erhålla i uppdrag att verkställa en undersökning efter de linjer, som angivits av utredningen och som närmare utvecklas av medicinalstyrelsen och styrelsen för institutet för folkhälsan; till denna fråga torde jag framdeles få återkomma». Då det härav ej fullt tydligt framgår, om Kungl. Maj:t senare under riksdagen skall framlägga proposition i ämnet, vilja vi redan nu starkt framhålla önskvärdheten av att de viktiga undersökningarna ej utföras uteslutande av läkare utan att vid desamma medverka även personer med praktisk förtrogenhet med bostadsfrågor, lämpligen någon representant för vederbörande läns egnahemsnämnd.

Utan att här ånyo upprepa våra önskemål hemställa vi,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 188 angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. måtte ifråga om villkoren för utlämnande av lån och bidrag beakta vad vi här ovan anfört och föreslagit.

Stockholm den 21 mars 1939.

K. E. Johanson.

Fritiof Domö.

Carl Beck-Friis.

Robert v. Horn.

K. W. Bodin.

*Emil Andersson,
Jäger.*